

In memoriam

Stanislav Marijanović

(Kloštar Podravski, 3. ožujka 1935. – Osijek, 10. lipnja 2019.)

Zbogom, o profesore!

Posljednji put kada sam s profesorom Marijanovićem razgovarala o književnim temama i zbivanjima na Fakultetu prenijela sam mu da studenti osjećkoga Filozofskoga čitaju *njegova* Katančića u Matičinoj biblioteci Stoljeća hrvatske književnosti (2014.) i raspravljaju o *Popivkama narodnim*. Posebno nam je bila zanimljiva slika šokačke nošnje koju odijeva valpovačka barunica Marija de Prandau u pjesmi Marija Vlasteonica (*Skida Mara svileno odilo, / Koje za njom po zemljici šušti, / Pak uzima od pamuka roklju / I oplećak od čenara bilog, / Narukvice kupovnih čipaka, / Opreg rujnim izvezenim natkom / Skida kapu šivenu u Beču / Pak šamijom obavija glavu, / Đerdan meće oko bilog vrata, / A na noge papučice žute. / Pak zapiva pismu na slavonski.*). Studenti su u bilješkama pronašli potanka objašnjenja što su popijevke, kako se izvode u kolu (uz *počimalje*), zašto su kod Katančića „petonoge“, koji tip klasicističke strofe Katančić preuzima i koja je to zapravo naslovna Marija Vlasteonica (koja nije Marija Vlastionica, a nije ni Maria Kristina von Lattermann, udana Prandau). Vijest o tomu da njegova Katančića čitaju studenti i da su korisne njegove bilješke ispunila ga je radošću: „Zato sam ga i priredio“, odgovorio mi je, „o svemu sam vodio računa, sve istražio, sve provjerio.“ Izrekao je to s neskrivenom samosvijesti i karakterističnom pozom u kojoj sam prepoznala upravo završni akord romantičkoga klasicizma o kojemu piše u uvodnoj studiji o Katančiću. Nikada ga zapravo nije napuštao klasicistički patos i učenost Katančića, uznosita elokventnost i kulturni optimizam biskupa Strossmayera (Prosvjetom k slobodi!) i humanistička žed za slavom vlastita imena Jana Panonija: „Ostat će o meni trajan glas. Živ među živima ime ću imati jasno, a mrtvoga će me čitati i potomstvo kasno.“ Tri Marijanovićeve velike i cjeloživotne znanstvene teme (Katančić, biskup Strossmayer i Jan Panonije) i tri poetike bile su tri kraka njegove osobnosti. Nevjerojatna simbioza literarnih i kulturnih uzora i vlastita života bila je vidljiva i u njegovim najosobnijim detaljima (hod, držanje, geste, intonacija glasa, dikcija), bez obzira

pred kim govorio i gdje nastupao: za katedrom, govornicom, pred kamerom ili pred poznanicima i prijateljima.

Tko će nam vjerovati da kroatistika ima smisla, čak ako se i ne može prodati

Kada sam sastavljala njegov životopis za nagradu „Antun Barac“ Hrvatskog slavističkog kongresa (2014.) profesor me je uputio na sve moguće bibliografske i biografske izvore, bezbroj puta ispravljao i dopunjavao podatke, dotjerivao formulacije, poredao pred mene sve nagrade, povelje, priznanja i zahvalnice i gledao ih s divljenjem. Vlastiti znanstveni rad za njega je bio *matoševski* kazano „umjetničko djelo“ i bio je siguran, posve siguran da će njegovo djelo preživjeti njegovu smrt. Ni dotaknuo ga nije sumrak humanističkoga znanja i tržišno umrežavanje humanistike, kriza čitanja, raspad kanona, posvemašnji zaborav humanističkih vrijednosti pred STEM-ovcima. Njegov je svijet bio siguran. Zaštićen od svih kontingencija, heterodoksija, meta, post transgresija, ponižavajućih kurikulskih eksperimenata „škole za život“ i novih modela korporativnog sveučilišta. Etos kroatističke i slavističke struke stajao je uspravno. Epistemološki nered s kojim liježu njegovi asistenti ne znajući s jutrom od kojeg pojma književnosti ili znanosti uopće krenuti, a da ga nastavak istraživanja ne dovede u pitanje, hoće li dovoljno studenata upisati studij kroatistike i koja će ih bodovna tablica zaskočiti u izboru za zvanje njemu su bile nepoznate pojave. Svoj je radni vijek proveo sa sigurnošću u misiju sveučilišnoga profesora i s opravdanim očekivanjima da će struka i ne samo struka prepoznati i vrednovati njegov rad. Njegovateljica u domu za stare i nemoćne, gdje je proveo posljednje dane, rekla mi je kod posljednjeg posjeta prije nekoliko dana kako ju je nedavno kod svakodnevne njege posve kulturno i pristojno, ali i vrlo odrješito upozorio: „Znaš li ti tko je Stanislav?“

Pitam se sada kada je potrebno zamijeniti gramatičku kategoriju vremena i prijeći u prošlo vrijeme: znam li ja tko je bio prof. Marijanović? Znamo li mi tko je bio Stanislav? Koliko će trajati njegovo djelo? Hoće li ga se čitati i nastaviti ondje gdje je stao? Tko će nam vjerovati na njegovu riječ da humanističke znanosti i književna riječ služe izgradnji i oplemenjivanju čovjeka? Postoji li još uopće neko obrazloženje, za sugovornike izvan kroatistike uvjerljivo, da kroatistika, i jezikoslovna i književna, ako i nema baš blistavu budućnost ima nekog smisla, čak ako se i ne može prodati! Tko će nam vjerovati?

Akribijski pristup svakoj temi

O tim pitanjima nismo razgovarali. Nisu ga zanimale teorijske i metateorijske rasprave. Vjeran tradiciji filološkoga proučavanja književnosti i neopozitivističkome idealu znanstvene objektivnosti, predano je tragao za izvorima, akribijski je obrađivao svaku temu od velikih književnopovijesnih tema do monografske obrade Hrvatskog pjevačkog društva Lipa. Svakoj je temi prilazio s jednakim poštovanjem, brinuo se o kontinuitetu istraživanja i pažljivo istražio prethodna istraživanja ne zaboravljajući doprinose drugih, onih prije njega i onih pored njega, postavljao na prvo mjesto vrijednost izvornih, točnih i provjerenih podataka i podastirao rezultate vlastitog istraživanja s visokim očekivanjima od recepcije sustručnjaka.

Teško je sažeti mnogovrsnost znanstvenih i stručnih interesa prof. Marijanovića. Spomenimo ih ovlašt krenuvši od početka. Počeci Marijanovićeve književno-istraživačkoga rada sežu u studentske dane, kada ga je profesor Milan Ratković, predstojnik Katedre za stariju hrvatsku književnost, poslao u dubrovačke arhive istražiti građu historiografa i biografa Serafina Crijevića (1959.). Uz mentorstvo Vinka Foretića i o. Antonina Zaninovića, mladi je Marijanović, tada apsolvent Filozofskoga fakulteta, napisao o Crijevićevoj 200. obljetnici i objavio u *Zadarskoj reviji* (1960.) svoj prvi izvorni znanstveni članak. U sljedećem je desetljeću, uz poslijediplomski studij, profesionalno bio zaokupljen kontinuiranim publicističkim radom kao stalni suradnik *Glasa Slavonije*, književnom kritikom i stručnim popularizacijskim člancima u središnjem osječkom književnom časopisu *Revija*, da bi se potom uključivanjem u organizaciju *Znanstvenih sabora Slavonije i Baranje* (1970. – 1987.) i kontinuiranim sudjelovanjem na *Danima Hvarškoga kazališta* (od 1978.), kasnije i na *Krležinim danima* (od 1987.) vratio u samo središte znanstvenoknjiževnih i teatroloških događanja i okupljanja. Povratak na vrijedne priloge u znanstvenoj periodici zbio se pod imenom Matije Petra Katančića (*Croatica*, 1978.). Katančiću je Marijanović posvetio znanstvene studije, predgovore (*Knjižica o ilirskom pjesništvu*, priredio i preveo S. Sršan, Osijek, 1984.), stručne članke, prigodne osvrtne i posvetne tekstove priredivši izbore iz njegova djela (Privlačica, Vinkovci, 1994. Erasmus naklada, Zagreb, 1994.). Katančić je ujedno testamentna bilješka njegova ustrajnoga filološkoga rada koji se ne zaustavlja na postignutome nego se usavršuje u samokritičkim stremljenjima do konačnoga Katančića u Matičinoj ediciji *Stoljeća hrvatske književnosti*. U panonskom književnom i kulturnom prostoru posebno mjesto ima hrvatski i mađarski humanist i latinistički pjesnik Jan Panonije, na čijem

je opusu uvijekbao književnopovijesni opis hrvatskoga renesansnoga humanizma (*Dani Hvarškoga kazališta*, 1990.), kao i svoje priređivačke kompetencije (Privlačica, Vinkovci, 1994.), upustivši se također i u dugotrajne i nezavršene rasprave i kontroverze oko njegova obiteljskoga imena. Treće je stalno i gotovo opsesivno mjesto Marijanovićeve istraživačke uvida i kulturoloških rekapitulacija biskup Josip Juraj Strossmayer koji je u njemu imao ustrajnoga zagovornika i u „zgodnim“ i u „nezgodnim“ vremenima. Strossmayer je tema Marijanovićeve znanstvenih radova i prigodnih članaka, nacionalnih znanstvenih projekata i znanstvenih skupova u Hrvatskoj i inozemstvu, kao i uredničkih zbornika, mobilizacijski nazivnik za multidisciplinarno okupljanje hrvatskih i inozemnih znanstvenika i stručnjaka oko Strossmayerova „lika i djela“ s neupitnom legitimacijom biskupove kroatocentričnosti u svim kulturnim, političkim i crkveno-teološkim zamislima i pothvatima. Njegovim je zalaganjem osječko Sveučilište dobilo Strossmayerovo ime.

Drama i kazališni život 18. stoljeća u Slavoniji, njemačko kazalište u Osijeku, kazališni amaterizam, reformacija i protureformacija (katolička obnova), barok, pretpreporodno i preporodno razdoblje i hrvatska *moderna* važne su teme Marijanovićeve radova s naglašenim dokumentarističkim pristupom. Problematizirajući kategoriju zavičajnosti sredinom 80-ih otvorio je raspravu o odnosu nacionalne književnosti i zavičajnih ili regionalnih književnih tradicija, koja je u punom opsegu zaživjela poslije Domovinskoga rata. Širim književnopovijesnim zahvatima u zavičajnu književnu baštinu, specijalističkim radovima i mikroportretima iz baštinske književnosti Slavonije, Srijema i Baranje, kao i brojnim posvetnim i prikazbenim tekstovima, slavonistika je u Marijanoviću našla predanoga znanstvenika koji nije iznevjerio visoke znanstvene standarde postavljene još od vremena Tome Matica.

Znanstvena objektivnost i „treća misija“ sveučilišnoga profesora

Točnost i činjeničnost za prof. Marijanovića nisu samo preduvjet znanstvenoga istraživanja nego i vrijednosti po sebi. „Niti jednu svoju knjigu i studiju“, svjedoči on u autobiografskome zapisu *O sebi i svojim* u posvetnome zborniku *Zavičajnik* (2005.), „nisam publicirao ako nije bila zasnovana na novim izvorima i kontaktnosti s nepoznatim fakticitetom, ako nije novi prinos ili barem ogled u novom vrelu.“ Ni posve inovativna interpretacija teksta ne smije oslabiti čvrstu stegu točnosti i činjeničnosti u potrazi za novim istraživačkim prinosom:

272 „Ne iz težnje za otkrićem“, nego naprosto jer je „takvoga soja i kova, istraživač-

koga.“ Mnoštvo činjenica, ulančanih u diskurzivno tkivo znanstvenoga teksta i zbijenih u gusto nanizane rubne bilješke, od kojih može započeti novo istraživanje, svjedoče kako je Marijanović ispočetka nužno bio u poziciji hrvanja s teško dostupnom i nesređenom građom, kao i pred odabirom i pomnim strukturiranjem faktografije koja je nedvojbeno iskušavala njegovu volju i disciplinu sve do konačnoga gotovo impersonalnoga povlačenja u „drugi plan“ pred znanstvenom, objektivnom i cjelovitom istinom.

Profesor nije priznavao podjelu na „male“ i „velike“ pisce, kanonske i „apokrifne“ književne tekstove, središte i rubove. U hrvatskoj književnoj, kazališnoj i kulturnoj baštini sve je vrijedno proučavanja s najpomnijom točnošću i poštivanjem izvora. Štoviše, baština obvezuje. Baština se iz Marijanovićeve vizure ne nasljeđuje, nego *zaslužuje*. U svojim radovima on čestito bilježi tragove drugih koji su posijani na istome putu, s poštovanjem ističe njihove zasluge te nasljeđuje i također *zaslužuje* hrvatske književne povjesničare od Jakošića i Forka do Prohaske, Fanceva i Matića, Kombola, Bogišića, Šicla, Frangeša, Jelčića. Nezavršene nizu valja pribrojiti i brojne druge znanstvenike koji su zaslužni za njegovu znanstvenu formaciju (Ratković, Flaker, Hamm, Hercigonja, Vaupotić, Moguš), kao i naraštajno bliže sustručnjake (Pranjić, Pogačnik, Silić, Bratulić, Stamać, Damjanović, Čorkalo Jemrić), a respektirao je i znanstvenike koji su po formaciji bili njegovi asistenti ili znanstveni novaci (Matanović, Tatarin, Šundalić, Pšihistal, Sablić Tomić), koje je uključivao u znanstvenoistraživačke projekte i sveučilišnu nastavu pruživši im svu profesionalnu i ljudsku potporu. Znanstveno popularizacijski članci namijenjeni širem krugu javnosti, posebice kada su posrijedi posvetni tekstovi i prigodni osvrti, također su konstanta njegova rada. Rastom u znanstvenim istraživanjima, oplodjenim specijalističkom formacijom u arhivistici, profesor nije zaboravio na „treću misiju“ sveučilišta o kojoj se artikulirano govori tek u recentnim nacionalnim strateškim programima visokoga obrazovanja. Misiju sveučilišnoga nastavnika i znanstvenika nije ostvarivao samo predanim nastavnim radom i živom suradnjom s kolegama nastavnicima, asistentima i studentima, niti samo studijskim istraživanjima po javnim i privatnim arhivima ili odlascima na znanstvene skupove, nego je s posebnim intelektualnim i emotivnim angažmanom pridonosio kulturnome i znanstvenome životu Osijeka i Slavonije preuzevši ulogu posrednika i prijenosnika znanja, bez elitističkih predznaka. Tu *prosvjetiteljsku* zadaću služenja znanju i stvaranja kulture razmjene i *diseminacije* znanja ostvarivao je gdje god bi mu se za to ukazala prigoda i jednako znanstveno kompetentno i retorski na-

dahnuto nastupao na prigodnim lokalnim obljetnicima, kao i na znanstvenim skupovima i svečanim akademijama. Upravo stoga broj objavljenih profesorskih knjiga, znanstvenih studija, članaka i ogleđa, kao ni ukupni bibliometrijski pokazatelji njegova rada nisu ni približna mjera njegova učinka, ugleda i utjecaja.

Niz zahvala

Dragi naš profesore, zahvalna Vam je kroatistika i slavistika za sve vaše znanstvene članke i knjige, istraživačke projekte, organizacije znanstvenih skupova i umrežavanja oko zajedničkih tema i interesa, zahvalna Vam je Matica hrvatska za voditeljstvo osječkoga ogranka u dva mandata (1967. – 1969., 2001. – 2003.) i pokretanje *Revije*, Društvo hrvatskih književnika čiji ste bili dopredsjednik (2011. – 2014.), kao i predsjednik Ogranka slavonsko-baranjsko-srijemskoga. Zahvalna Vam je Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti čiji ste bili član suradnik od 1990. Zahvalan Vam je Filozofski fakultet za preuzimanje čelnih uloga dekana i voditelja katedre, za ustroj i razvoj studijskih programa. Zahvalno Vam je Sveučilište zbog uloge prorektora (1990. – 1992.) i rektora (1992. – 1994.) i posebno zbog voditeljstva Kriznog stožera za obranu Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera (1991. – 1994.). Zahvalni su Vam Osijek i Slavonija zbog pokretanja mnogih kulturnih i humanitarnih projekata diljem Europe, među ostalima i na velikoj humanitarnoj izložbi (1992.) koja je organizirana za pomoć u obnovi osječkoga Hrvatskoga narodnoga kazališta. I svetoga papu Ivana Pavla II. odanoga prijatelja Hrvatske dočekali ste u Osijeku i u Đakovu (4. i 6. lipnja 2003.) i napisali scenarije *I zvoni zvon*, *Ovdje je danas Rim*, kao i nadahnuti osvrt *Ljubav prema zemlji Hrvata* (2003.). Zahvalni su Vam Vaši kolege profesori, asistenti i studenti za kolegijalnost i nesebičnost u prijenosu znanja i ljudsku toplinu u svim situacijama. Zahvalna sam Vam osobno za prve poticaje u znanstvenome radu, uključivanje u znanstvene projekte i u sveučilišnu nastavu, za prijavu na prvi znanstveni skup i recenziju prvoga znanstvenoga rada, zahvalna sam za Vašu radost zbog mojih uspjeha u struci i jednako tako za Vašu radost na vijest o mojim za akademsku zajednicu nesvakidašnjim obiteljskim *iznovljavanjima* („Sve ćeš ti stići“, redovito ste me ohrabivali, „i prestići!“).

Jedra su nam i potrgana i spuštена, a nismo ni *puntari*

Dragi naš profesore, niz onih koji Vam izriču hvala nepregledan je. Hvala Vam što se prenijeli na nas kodeks predanoga i časnoga znanstvenoga rada i povjerenje u smislenost pa i korisnost filologije. Hvala Vam, dragi profesore, ali drukčiji je *plov* pred nama i bili bismo sretni kada bi nas mogao dopisati Ujević dok se početkom prošloga stoljeća (1914.) sonetno opraštao od svojega učitelja Marula, najavivši mladu *plavcu* koja s uzdignutim jedrima – slobodna, smjela i nova – polovi svojim putem „prez kog vojvode al zakonodavca“.

Zbogom, o profesore, „pojti ćemo“, „gremo prez zakonodavca“, ali naša jedra nisu ni *voljna* ni *smina* ni *nova*, a nismo ni *puntari*. Konformistički priliježemo uz nove igre antiznanja, tržišne logike i tehnobirokracije brinući se tek o održanju vlastitih sinekura i uglavnom se ne pitamo što je umjetnost, što je ljepota i što je dobrota. Jedra su nam i potrgana i spuštена. Ostaje tek nada da ćemo krizu u koju smo zapali prepoznati kao priliku, kao vrijeme za odluku, prekretnicu, i zaploviti – ili barem ne potonuti – smjerom povratka humanističkim vrijednostima i humanizmu humanistike.

Hvala Vam što ste vlastitim radom za taj *plov*, ako se jednom dogodi, osigurali *pričuvne* dobre vjetrove.

Zbogom, o profesore! Počivajte u miru Božjem!

Ružica PŠIHISTAL